Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

13. 8. 2025

Lesní požáry a změna klimatu v ČR: příčiny, důsledky, doporučení

Lesní požáry představují stále častější hrozbu i v podmínkách České republiky. Změna klimatu přináší vyšší teploty, delší období sucha a častější extrémní výkyvy počasí, což vytváří ideální podmínky pro vznik a šíření požárů. Předkládaný informační list se věnuje hlavním příčinám tohoto trendu, jeho dopadům na krajinu a navrhuje opatření, jak těmto rizikům čelit.

SHRNUTÍ

- Lesní a přírodní požáry v ČR jsou častější, i když většinou postihují malé plochy.
- Změna klimatu zvyšuje **rizikovost krajiny** (sucho, vyšší teploty).
- **Lidská činnost je příčinou většiny požárů**, ale změněná krajina podporuje jejich šíření.
- Česká krajina není na rostoucí riziko připravena – klíčová jsou **adaptační opatření** v hospodaření a ochraně krajiny.

Lesní požáry v ČR – jak časté jsou?

- V letech **1993–2022** bylo v ČR zaznamenáno přes **39 000 lesních požárů**, tj. **průměrně 1300 ročně**, z nichž většina (89 %) zasáhla **plochu menší než 1 ha**.
- V posledních 20 letech se objevily pouze dva velké lesní požáry, které se vymkly kontrole. Prvním byl v roce 2012 požár v Bzenci na jižní Moravě, druhým pak požár v roce 2022 v Českosaském Švýcarsku.
- Převážná většina přírodních požárů v období 1971–2015 byla zaznamenána na zemědělské půdě (89,5 %), kdežto lesních požárů bylo ve stejném období pouze 10,5 %[1].

Zdroj grafu: Deník Referendum[2]

[1] Možný, M., Trnka, M. & Brázdil, R. Climate change driven changes of vegetation fires in the Czech Republic. *Theoretical and Applied Climatology* **143**, 691–699 (2021).

[2] https://denikreferendum.cz/clanek/36606-lesnich-pozaru-u-nas-pribyva-chystana-legislativa-situaci-patrne-nezlepsi

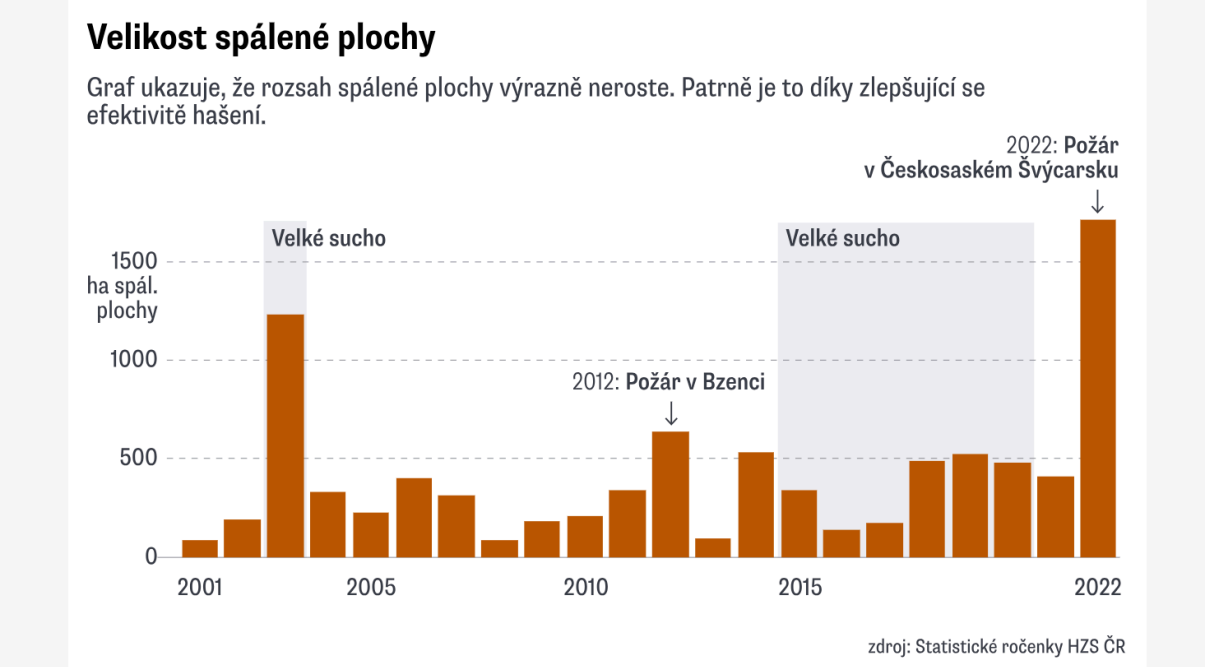

Nejvíce hektarů za posledních dvacet let shořelo v letech 2003, 2012 a 2022. V roce 2003 bylo příčinou extrémní množství lesních požárů. V roce přišel rozsáhlý požár v Bzenci. A v roce 2022 hořelo v Českosaském Švýcarsku. Graf Kateřina Kolouchová

Zdroj grafu: Deník Referendum[5]

Co způsobuje požáry?

- **96–97 % všech požárů vzniká vinou člověka** – kouření, zakládání ohňů, hospodaření, nedbalost.
- Přírodní příčiny, jako jsou **blesky**, se vyskytují **velmi vzácně (0,4 % případů)**.
- Šíření požáru napomáhá nízká vlhkost vzduchu a vyšší rychlost větru.

Jak s tím souvisí klimatická změna?

- Klimatická změna **vytváří příznivé podmínky** pro vznik požárů:
  - delší období sucha (vláhový deficit v krajině) a horka (rostoucí teploty),
  - snížená vlhkost vzduchu a půdy,
  - horší zdravotní stav porostů a nárůst souší,
- **Prognózy do roku 2070** ukazují **významný nárůst rizika** požárů i ve střední Evropě.

Ekologická role ohně

- Oheň je v mnoha typech biotopů **přirozenou disturbancí** (narušením) – přispívá k udržení **biodiverzity**.

- **Řízené vypalování** v určitých typech biotopů může snižovat objem hořlavého materiálu a **předcházet rozsáhlým požárům**.
- V národních parcích **nemusí požár znamenat ekologickou škodu**.

Co ovlivňuje riziko požáru v českých lesích?

Dřevinná skladba

- **Smrkové monokultury** jsou silně hořlavé: obsahují vysoký podíl pryskyřice, produkují velké množství opadu (jehlice, větve) a bývají hustě vysázené.
- **Borovice** jsou rovněž hořlavější než listnaté dřeviny (např. buk, dub) a bývají hustě vysázené**.**
- **Listnáče** obecně vykazují **nižší hořlavost** a pomáhají snižovat riziko rozšíření požáru.

Věk a struktura porostu

- Nejrizikovější jsou:
    - **Mladé porosty** (vyrůstající na holinách, monokultury) – obsahují buřeň, mají vysokou povrchovou teplotu.
    - **Řídké starší porosty** s rozvinutým **travnatým podrostem**, který vysychá a snadno vzplane.
    - **Věkově jednotné monokultury** (všechny stromy stejně staré) jsou zranitelné – chybí mladé, „vláhou nabité“ stromy, které by mohly požár zpomalit.

Způsob hospodaření

- **Holoseče** (plošné kácení) zanechávají půdu bez zastínění, vystavenou slunečnímu žáru – oheň se zde šíří velmi rychle.
- **Příliš husté výsadby**, typické u smrku, zvyšují riziko šíření ohně korunami – těsné koruny umožňují rychlý přenos plamenů.
- **Nahromaděné drobné palivo - opadané jehlice, listy, větvičky a trávy** mohou ztratit veškerou vlhkost během několika hodin, zejména při suchu. Jejich množství a rozmístění v porostu zásadně ovlivňují zásadním způsobem rychlost šíření požáru, intenzitu požáru a dobu hoření.
- **Souše** se uvádí mezi rizikovými faktory i množství souší, je-li jejich podíl vyšší než 20%. V NP Šumava došlo po uschnutí kůrovcem napadených porostů díky “vypnutí” transpirace k zamokření půdy a tím významnému snížení rizika šíření požáru. V NP České Švýcarsko inventarizace ukázala, že kmeny souší po požáru převážně ohořely na povrchu, ale neshořely - i v místech nejintenzivnějšího požáru ubyla jen třetina dřevní hmoty. Výsledek simulace, ve které byly plochy souší nahrazeny po kůrovcové epizodě holinami, které by vznikly, kdyby došlo k vyklizení veškeré dřevní hmoty, ukázala, že hoření suché trávy a opadu by na holinách probíhalo s podstatně vyšší rychlostí a intenzitou a je otázkou, nakolik by se podařilo takový požár vůbec dostat pod kontrolu. Suché kmeny po několika letech popadají, začnou tlít a nasakovat vodou, což naopak požárům brání.

Spárkatá zvěř a přirozená obnova

- **Přemnožená zvěř** (zejména srnčí a jelení) výrazně omezuje obnovu **listnatých dřevin** (např. buk, javor).
- **Spásání přirozené obnovy** vede ke **znovunastolení jehličnaté dominance** – zejména smrku, který tvoří dnes **až 40,2 % přirozené obnovy**, a přispívá tak k vyšší hořlavosti porostů.

Doporučená opatření pro hospodářské lesy

Adaptační a mitigační opatření (konkrétní příklady):

1. Změna druhové skladby:

- omezit podíl smrku a borovice zejména na vysychavých stanovištích,
- **podporovat výsadbu listnáčů** (např. dub zimní, buk lesní).

2. Protipožární pásy a izolační pruhy (především v blízkosti sídel):

- pásy hůře hořlavých dřevin (např. habr, javor, buk),
- pruhy bez vegetace nebo s nízkým porostem.

3. Redukce hořlavého materiálu:

- vyvážený přístup k požárnímu riziku a ponechávat části mrtvého dřeva v lesních porostech např. objemné ležící fragmenty tlejícího dříví a souše jako rezervoáry vlhkosti bránící rozvoji a šíření požáru,
- pravidelné, ale pouze částečné odstraňování větví a těžebních zbytků - a to jen na živinově bohatých stanovištích a s přihlédnutím k zachování biodiverzity v lesích. Odstraňování těžebních zbytků na chudších stanovištích by prohloubilo nutriční degradaci lesních půd.

4. Úprava lesní struktury:

- **rozčlenění rozsáhlých jehličnatých komplexů**,
- zvyšování prostorové diverzity porostů.

5. Hydrologická opatření:

- revitalizace mokřadů, obnova retenčních schopností půdy,
- **zvýšení dostupnosti vody** pro případné hašení.

V chráněných územích je to jinak

V některých chráněných územích, zejména v národních parcích, je požár potřeba vnímat jako přírodní proces, který je součástí vývoje přírody (a tudíž ochrany) a má na ekosystémy převážně pozitivní vliv. V jiných územích zase může být součástí cíleného managementu. Vždy ale platí, že ani v chráněných územích nelze připustit, aby se požár rozrostl do rozměrů, kdy by ohrozil lidské životy a sídla. Protipožární opatření jsou proto odlišná od hospodářských lesů:

- Preventivní protipožární opatření (průseky, cesty, nádrže na vodu, odstraňování souší ad.) je potřeba provádět, zřizovat či udržovat pouze v tam, kde nepoškodí chráněnou přírodu a nejsou v rozporu s cíli ochrany daného ekosystému.
- Přednostně počítat s leteckým hašením požárů, zejména v odlehlejších a špatně přístupných lesích.

Co dělat v případě lesního požáru (doporučení Hasičského záchranného sboru ČR)

Zachovejte klid a vyhodnoťte situaci

- Pokud vidíte kouř nebo oheň na dálku, nepřibližujte se – i malý oheň se může rychle rozšířit.
- Pokud se nacházíte v bezprostřední blízkosti ohně, urychleně odejděte proti směru větru, ideálně směrem k vodní ploše, cestě nebo mýtině.

Ihned volejte tísňovou linku 150 nebo 112

- Uveďte co nejpřesnější polohu (např. GPS souřadnice, název turistického bodu, červené číslo na sloupku, jméno lesní cesty…).
- Popište: kde přesně hoří, co hoří (les, tráva, stromy, dřevo), jak velký požár asi je, zda jsou poblíž lidé, domy, auta apod.

Nezkoušejte oheň hasit sami

- Nikdy neriskujte vlastní bezpečnost – i menší požár se může rozšířit během několika minut.
- Bez vybavení (voda, nářadí, ochrana dýchacích cest) nemůžete efektivně zasahovat.

Ustupujte rychle, ale s rozvahou

- Vybírejte nízké porosty, široké cesty a proti větru – oheň se šíří po větru rychleji.
- Vyhýbejte se strmým svahům a těžce prostupnému terénu.
- Pokud je třeba, kryjte si dýchací cesty např. navlhčeným kusem oblečení.

Informujte ostatní a řiďte se pokyny hasičů

- Pokud jste součástí skupiny (např. turisté), informujte ostatní a koordinujte odchod.
- Po příchodu na bezpečné místo vyčkejte dalších pokynů (např. od hasičů, policie nebo správy lesa).

Prevence

- Nerozdělávejte oheň mimo vyhrazená místa.
- V lese a jeho blízkosti nemanipulujte s ohněm a hořlavinami.
- Nekuřte.

- Neponechávejte v lese hořlavý odpad (např. skleněné lahve, které mohou způsobit vznícení).
- Sledujte výstrahy ČHMÚ a Hasičského záchranného sboru – v období sucha může být plošný zákaz rozdělávání ohně.

Závěr

- Požárů bude v budoucnu pravděpodobně ještě více. Podle zprávy OSN[3] vzroste celosvětově množství extrémních lesních požárů do konce století o padesát procent.
- Lesní požáry nelze eliminovat, ale jejich **četnost a dopady lze výrazně omezit**.
- Efektivní ochrana české krajiny vyžaduje **dlouhodobé a systémové plánování**:
    - revize druhové skladby (v oblastech se zvýšeným rizikem požárů zcela eliminovat rozsáhlé porosty smrku),
    - úpravy v lesnickém i zemědělském hospodaření,
    - zohlednění rizika ve správě chráněných krajinných oblastí a národních parků, jejich obnova po požáru by měla probíhat především přirozenou cestou (porosty bez velkých zásahů člověka, které takto vzniknou jsou odolnější pro budoucí požáry)

Použité zdroje:

Informační list vychází z dokumentů: AVex Přírodní požáry a jejich dopady na životní prostředí a společnost, expertní stanovisko AV ČR 03 2025[4]. Doporučená adaptační a mitigační opatření v rizikových oblastech výskytu přírodních požárů s přihlédnutím k měnícímu se klimatu – Metodika pod vedením projektu prof. Ing. Mgr. Miroslav Trnka, Ph.D., leden 2020[5] . Prezentace Doc. Ing Petra Čermáka Ph.D. na téma Rizika a příležitosti postkalamitní situace na příkladu protipožárních situací[6]. Studie od kolektivu autorů "Jaké faktory ovlivnily vznik a šíření požáru v NP České Švýcarsko?"[7]. Datové anylýzy Deníku Referendum.

[3] https://news.un.org/en/story/2022/02/1112502
[4] AVex je nezávislé a nestranné expertní stanovisko, které Akademie věd České republiky připravuje pro legislativní potřeby zákonodárců Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky. Připravila: Akademie věd ČR. Odborným garantem stanoviska je Botanický ústav AV ČR, v. v. i., https://www.avcr.cz/export/sites/avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/avex/files/2025-03.pdf
[5] https://mzp.gov.cz/sites/default/files/vestniky/SOTPR-Vestnik_zari_2022_priloha2-20220930.pdf
[6] Petr Čermák_Rizika a příležitosti postkalamitní situace na příkladu protipožárních situací
[7] https://mzp.gov.cz/system/files/2024-10/OZUOPK-studie_pozar_NPCS-20230105.pdf.pdf